ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:
№ БД 5510300-3.04
2021 йил "4" июн

Соғликни сақлаш вазирлиги
121-сонли буйруқ
2021 йил "4" июн

ОВҚАТЛАНИШ ГИГИЕНАСИ
МОДУЛ ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	500000	Соғликни сақлаш ва ижтимоий таъминот
Таълим соҳаси:	510000	Соғликни сақлаш
Таълим йўналишлари:	5510300	Тиббий профилактика иши

Тошкент – 2021

Тузувчилар:

Эрматов Н.Ж.	-	ТТА, Болалар, ўсмирлар ва овқатланиш гигиенаси кафедраси мудири, т.ф.д., доцент
Шайхова Г.И.	-	ТТА, Болалар, ўсмирлар ва овқатланиш гигиенаси кафедраси профессори**,** т.ф.д.
Ортиқов Б.Б.	-	ТТА, Болалар, ўсмирлар ва овқатланиш гигиенаси кафедраси ассистенти
Абдуллаева Д.Г.	-	ТТА, Болалар, ўсмирлар ва овқатланиш гигиенаси кафедраси катта ўқитувчиси

Тақризчилар:

Саломова Ф.И.	-	Тошкент тиббиёт академияси Атроф-муҳит гигиенаси кафедраси мудири, т.ф.д.
Ҳамракулова М.А.	-	СГКК ИТИ гигиенада тиббий биологик тадқиқот олиб бориш лабораторияси мудири, т.ф.д.

Модул дастури Тошкент тиббиёт академиясида ишлаб чиқилди.

Модул дастури Тошкент тиббиёт академияси кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2021 йил “26” майдаги “12”-сонли баённома).

Модул дастури Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги тиббиёт ва фармацевтика узлуксиз касбий таълими муассасаларароо Мувофиқлаштириш кенгашининг 2021 йил “13” апрелдаги 3-сонли баённомаси билан маъқулланган.

Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигининг 2021 йил “4” июндаги 121-сонли буйруғининг 1-иловаси билан модул дастури рўйҳати тасдиқланган.

1.Ўқув модулининг долзарблиги ва олий таълимдаги ўрни

Ушбу модул дастури Ўзбекистон Республикаси Давлат таълим стандарти ва бакалавриат таълим йўналиши малака талабларига асосланган ҳолда тузилган. Ушбу дастур асосида замонавий педагогик технологияларни ўқитиш жараёнига тадбиқ этиб, талабани назарий маълумотидан бошланғич амалий кўникмаларни бажаришга ўргатиб ва орттирилган кўникмаларни замонавий тиббий технологиялар орқали клиник амалиёт билан уйғунлаштирган ҳолда мустақил равишда беморларни ташхислаш ва қабул қилишга замин яратиб беради. Дастурнинг мақсад ва вазифаларини ечими якунида талаба горизонтал ва вертикал интеграция жараёнларида олган билим ва амалий кўникмаларни уйғунлаштириб, етук, рақобатбардош, мустақил фикрлаш қобилиятига эга бўлган санитар врачи бўлиб шаклланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-4887- сонли «Аҳолининг соғлом овқатланишини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» ва ПҚ-4891- сонли «Тиббий профилактика ишлари самарадорлигини янада ошириш орқали жамоат саломатлигини таъминлашга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида», «Озиқ-овқат махсулотлари сифати ва хавфсизлиги тўғрисида», «Аҳоли ўртасида микронутриент етишмаслиги профилактикаси тўғрисида»ги, қарорлари ижросини таъминлаш, мамлакатимизда аҳолининг турли қатламлари орасида юқори ишлаш қобилиятини таъминлаш ва турли юқумли ва соматик касалликларни олдини олиш борасида соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш ва умр кўриш давомийлигини узайтириш, юқумли бўлмаган касалликларни олдини олиш борасида Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Юқумли бўлмаган касалликларнинг профилактикаси, соғлом турмуш тарзини қўллаб қувватлаш ва аҳолининг жисмоний фаоллиги даражасини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида» қарорининг ижроси борасида юқори малакали тиббий кадрларни тайёрлашда муҳим аҳамият касб этади. Бу борада юқори маъсулият соғлиқни сақлаш тизимининг профилактик тиббиёт йўналишидаги мутахассисларга қаратилган. Профилактик тиббиётнинг асоси овқатланиш гигиенаси модули бўлиб, унинг асосий вазифаларидан бири аҳоли саломатлигини сақлаш, овқатдан захарланишларни олдини олиш, аҳолини сифатли ва хавфсиз озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашни назорат қилиш ва мониторингини олиб боришга қаратилган.

Овқатланиш гигиенаси – соғлом ва бемор одамларнинг рационал (оптимал) овқатланишини ташкил этиш қонуниятлари ва қоидалари ҳақидаги модулдир. Унинг доирасида турли аҳоли гуруҳларининг овқатланишини оптималлаштириш ва озиқ-овқат манбалари, хом-ашёлари ва маҳсулотлари ишлаб чиқарилиши ва айлантирилишининг барча босқичларидаги санитария

муҳофазаси бўйича илмий асослар ва амалий тадбирлар ишлаб чиқишдан иборат.

Овқатланиш гигиенасининг асосий жиҳатлари физиологик жараёнлар, ҳазм қилишнинг биокимёвий механизмлари, овқат ҳазмланиши ва нутриентлар ҳамда озиқ-овқат маҳсулотларидаги бошқа таркибий қисмларнинг ҳужайравий метаболизацияси, шунингдек, нутриогеномика, яъни генлар экспрессияланишининг алиментар регуляцияси асосларини ўрганиш билан боғлиқдир.

Овқатланиш гигиенаси модули аҳоли саломатлигини белгиловчи муҳим омиллардан биридир. Тўғри овқатланиш аҳолини турли қатламларининг меъёрида ўсиши ва ривожланишини таъминлаб, касалликлар профилактикаси, одамларнинг умри узайиши, иш қобилияти ошишига кўмаклашади ва уларнинг атроф-муҳитга тенг мослашиши учун шароит яратади.

2.Ўқув модулининг мақсади ва вазифалари

2.1. Модулнинг мақсади **-** Овқатланиш гигиенаси модули назорат остидаги объектларда давлат санитария назорати олиб бориш учун назарий ва амалий тайёргарликни таъминлаш, мулкчиликнинг шаклларидан қатъий назар озиқ-овқат корхоналарида Давлат санитария назорати ўтказишда амалий кўникмаларни ўргатиш. Бунинг учун маҳсулотлар хавфсизлигининг тиббий-биологик мезонлари, озиқ-овқат маҳсулотларининг санитар-кимиёвий экспертизаси, овқатланиш характери билан боғлиқ бўлган аҳоли саломатлик ҳолати, алиментар касалликларни олдини олиш ва аҳоли овқатланишини рационаллаштиришни ўргатиш керак.

2.2. Модулнинг вазифалари:

- маҳсулотлар хавфсизлигининг тиббий-биологик мезонлари;
- озиқ-овқат маҳсулотларининг санитар-кимиёвий экспертизаси;
- овқатланиш характери билан боғлиқ бўлган аҳоли саломатлик ҳолати;
- аҳоли орасида соғлом овқатланиш борасидаги санитария маорифи ишларни тарғибот қилишга ўргатиш;
- алиментар касалликларни олдини олиш ва аҳоли овқатланишини рационаллаштиришни ўргатиш.

2.3. ***Модул бўйича талабаларнинг билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар:***

6-семестр якунида:

Талаба:

- рационал овқатланиш асослари, овқатланишнинг замонавий назарияларини;
- маҳсулотларнинг озуқавий ва биологик қиймати. озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлик мезони;
- аҳоли саломатлигига хавф солувчи алементар омиллар;
- аҳоли овқатланиш ҳолатини баҳолаш усуллари, маҳсулотларини тиббий-биологик ва гигиеник текшириш;
- профилактик ва парҳез овқатланиш асослари, овқатланиш гигиенасидан огоҳлантирувчи ва жорий санитар назорати;

маҳсулотларни санитар-эпидемиологик экологик ўрни ва овқатдан заҳарланишлар профилактикаси борасида***тасаввурга эга бўлиши***;

- овқатланиш билан боғлиқ бўлган саломатлик ҳолатининг ўзгариш кўрсаткичларини аниқлашни;
- кунлик қувват сарфини ва овқатланишнинг энергия адекватлигини энергометрик ва газ алмашинувини усуллари билан аниқлашни;
- аҳоли овқатланиш ҳолатини иқтисодий, гигиеник, баланс анкета-сўров, биокимёвий усуллар ёрдамида қиёсий анализ қилишни ***билиши ва улардан фойдалана олиши***;
- озиқ-овқат корхоналари ишчи ва хизматчиларини соғломлаштириш тадбирлари режасини ишлаб чиқиш ҳамда маҳсулотларни ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ва тарқатишда санитар-гигиеник ва эпидемиологик тадбирларни яхшилаш ***каби малакаларига (шу жумладан гигиеник амалий кўникмаларига) эга бўлиши керак.***

8-семестр якунида:

- овқатланиш характери ,экологик ва социал иқтисодий омиллар билан боғлик ҳолда аҳоли саломатлик ҳолатини баҳолашни ўтказиш;
- озиқ-овқат объектларида (умумий овқатланиш, озиқ-овқат маҳсулотлари савдоси, гўшт-сут комбинатлари, нон заводлари, қандолат, яхна ичимликлар, консерва, балик корхоналари)да огоҳлантирувчи ва жорий санитария назорати ўтказиш;

зарарли ва ўта зарарли меҳнат шароитида ишловчи ва хизматчиларни профилактик овқатланиш ҳолатини баҳолаш ***тасаввурга эга бўлиши***;

- маҳсулотлар йўлланма ҳужжатларини санитар-гигиеник нормалар, қоидалар ва маҳсулотлар хавфсизлиги мезонига мослигини баҳолашни;

- санитар-кимёвий, микробиологик ва токсикологик текшириш учун озиқ-овқат маҳсулотларидан намуна олишни;

- озиқ-овқат маҳсулотларини сифати ва ҳавфсизлиги нуқтаи назаридан санитар- кимёвий ва гигиеник текширишни;

– тайёр овқат калорияси ва аскарбин кислотасини лабаратор текширишни ***билиши ва улардан фойдалана олиши***;

– овқатдан заҳарланишларни таҳлил қилиш ва кейинчалик уларга йўл қўймаслик тадбирларини ишлаб чиқиш;

– зарарли ва ўта зарарли шароитли корхоналарда мақсадли даволаш–профилактик овқатланишни аниқлаш ***каби малакаларига (шу жумладан гигиеник амалий кўникмаларига) эга бўлиши керак.***

10-семестр якунида:

- овқатланиш гигиенаси соҳасида Давлат санитария назорати бўйича тиббий санитар ва ҳисобот ҳужжатларини тузиш;

- аҳоли орасида соғлом овқатланиш, овқатланишнинг гигиеник маданияти масалалар бўйича тушунтириш ишлари олиб бориш;

- овқатланиш билан боғлиқ касалликларнинг олдини олиш ва тарқалиши даражасини камайтиришда бўйича чора-тадбирлар тадбиқ қилиш;

- нотўғри овқатланиш даражасини камайтириш бўйича кенг кўламда тушунтириш ишларини ташкил қилиш ва аҳоли орасида тўғри овқатланиш сабоқларини тарғибот қилиш;

-озиқ овқат корхоналари ишчиларини, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқарувчиларни маҳсулотлар хавфсизлиги муамолари бўйича ўқитиш тўғрисида ***тасаввурга эга бўлиши***;

- озиқ-овқат учун мўлжалланган идишларни санитар- гигиеник норма ва қоидаларига мослигини ва токсик элементлар тутишини лабаратор текширишни;

- озиқ-овқат корхоналарини лойихалашда қурилишида ва реконструкция қилишда санитар-гигиеник ва санитар-эпидемиологик норма ва қоидаларга риоя қилишда назоратни;

– озиқ-овқат ишлаб чиқариш, умумий овқатланиш савдо корхоналарида санитар-гигиеник ва эпидемиологик тахлика омилларини баҳолаш ва профилактик чора тадбирлар ишлаб чиқишни ***билиши ва улардан фойдалана олиши***;

– аҳоли орасида соғлом овқатланиш борасида санитария маорифи ишларини тарғибот қилиш;

– экстремал вазиятларда маҳсулотларни биологик ва токсик моддалар билан ифлосланишини олдини олишнинг шошилинч эпидемияга қарши санитар–гигиеник ҳимоя тадбирларини амалга ошириш;

– Озиқ-овқат ишлаб чиқариш корхоналарини огоҳлантирувчи санитария гназоратини олиб бориш;

– Озиқ-овқат ишлаб чиқариш корхоналарини жорий санитария гназоратини олиб бориш;

– Овқатдан захарланишни олдини олишга қаратилган чор-тадбирларни ишлаб чиқиш ***каби малакаларига (шу жумладан гигиеник амалий кўникмаларига) эга бўлиши керак.***

3. Асосий қисм

3.1. Модулдаги маъруза машғулотлари мавзулари ва мазмуни, ташкил бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

6-семестр:

1-мавзу. Нутрициология ва овқатланиш гигиенаси ўргати ҳақида асосий тушунчалар, овқатланиш гигиенаси ўргатининг тарихи.

Овқатланиш гигиенаси ўргатининг ривожланишининг асосий босқичлари ва йўллари. Овқатланиш гигенаси ўргатининг ривожланиш тарихи;

2-мавзу. Овқатланиш назариялари

Овқатланиш назариясига асосан, инсон рациони қуввати бўйича ҳам, шунингдек, алоҳида нутриентлар ва биологик фаол моддалар билан мувозанатлаштирилган бўлишига каратилган маълумотларни баёон этиш;

3-мавзу. Соғлом овқатланиш мезонлари

Аҳоли орасида соғлом турмуш тарзини кенг тарғибот этишга қаратилган. Аҳолини соғломлаштириш, соғлом турмуш тарзини кенг тарғибот этиш давлатимиз сиёсатини асосий йўналиш ҳисобланиб, у доимо эътиборда бўлиб келмоқда;

7-8 семестр:

4 –мавзу. Рационал ва мутаносиб овқатланиш

Рационал овқатланишнинг аосий мезонлари ва маҳсулотлар таъминотининг меъёрлари. Алиментар ноинфекцион касалликлар ва уларнинг профилактикаси. Иссиқ иқлим шароитида овқатланиш нормаларининг хусусиятларн;

5-мавзу. Оқсилларнинг овқатланишдаги аҳамияти

Оқсиллар ва уларнинг инсон учун аҳамияти. Оқсилларнинг озуқавий ва биологик қиймати Аминокислоталар, уларнинг аҳамияти ва манбалари. «Оқсил етишмаслигигининг глобал муаммолари ва уларни ҳал қилиш йўллари»

Организмнинг оқсилга эҳтиёжини меъёрлаштириш мезонлари;

6-мавзу. Ёғларнинг овқатланишдаги аҳамияти

Ёғ ва мойларнинг хиллари. Ёғ кислоталари ва уларнинг инсон организми учун аҳамияти. Организмнинг ёғларга бўлган эҳтиёжини меъёрлаш мезонлари. Ёғларга бўлган эҳтиёжининг идеал формуласи. Ёғларнинг озукавий ва биологик қиймати;

7 –мавзу. Карбонсувларнинг овқатланишдаги аҳамияти

Карбон сувларнинг регулятор, энергетик ва пластик ўрни ва манбалари. Организмнинг карбон сувларга эҳтиёжини меъёрлаш мезонлари. Ўзбекистонда қандалот махсулотлари ишлаб чикариш ва унга қўйиладиган гигиеник меъёрларни жорий этишдаги гигиеник муаммолари;

8-мавзу. Витаминларнинг овқатланишдаги аҳамияти

Витаминларнинг турлари, Витаминлар мутаносиблиги, ташқи муҳитнинг салбий таъсирига организмнинг чидамлигини оширишда витаминларнинг аҳамияти. Витаминлар ва уларнинг инсон учун аҳамияти. Витаминларнинг манбалари. Организмнинг витаминларга бўлган эҳтиёжини меъёрлаш мезонлари;

9-мавзу. Минерал элементларнинг овқатланишдаги аҳамияти

Минерал моддалар, микроэлементлар, уларнинг инсон учун аҳамияти. Йод ва темир етишмовчилиги муаммолари, уларни алиментар -профилактикаси. Биомикроэлементлар етишмовчилиги ёки ортишини глобал ва миллий муаммолари (йод, темир, фтор, селен). Минерал моддаларнинг манбалари. Инсон организмнинг минерал моддаларга эҳтиёжини меъёрлаш мезонлари

9-10 семестр:

10 -мавзу. Сут ва сут махсулотларининг аҳоли овқатланишидаги аҳамияти

Сут ва сут маҳсулотлари, уларни аҳоли овқатланишдаги аҳамияти.Сут ва сут маҳсулотларини озуқавий ва биологик қиймати. Сут маҳсулотларини санитар - гигиеник ва токсикологик аҳамияти. Сут маҳсулотларини хавфсизлик мезонлари.

11-мавзу. Гўшт маҳсулотларини, уларни овқатланишдаги аҳамияти

Гўшт маҳсулотларини озуқавий ва биологик қиймати Аҳоли овқатланишида гўшта, денгиз ва балиқ маҳсулотларини аҳамияти. Гельментлар гўшт оркали юқадиган касалликлар. Уларни эпидемиологик ва токсикологик аҳамияти. Гўшт маҳсулотларни хавфсизлик муаммолари.

12-мавзу. Балиқ ва балиқ махсулотлари. Балиқ ва денгиз маҳсулотларини озуқавий ва биологик қиймати

Аҳоли овқатланишида денгиз ва балиқ маҳсулотларини аҳамияти Гельментлар ва балиқ оркали бўладиган касалликлар.Уларни эпидемиологик ва

токсикологик аҳамияти. Балиқ ва денгиз маҳсулотларини санитар-гигиеник хавфсизлик мезонлари;

13 -мавзу. Аҳоли айрим гуруҳлар овқатланишини қилишнинг гигиеник аспектлари

Аҳолини ёши жинси ва фаолиятига кўра меҳнат интенсивлиги таснифи ақлий ҳамда жисмоний меҳнат билан шуғулланувчиларни рационал овқатланишига гигиеник талаблар;

14-мавзу. Ҳомиладор ва эмизикли аёллар овқатланишининг гигиеник аспектлари

Ҳомиладор ва эмизувчи аёллар овқатланишини меъёрлаштириш мезонлари. Ҳомиладор ва эмизувчи аёллар рационал овқатланишига гигиеник талаблар;

15-мавзу. Кекса ёш ва нуронийлар овқатланиши

Ўзбекистон Республикасида қарияларни ижтимоий ҳимоялаш учун қўлланиладиган чоралар. Геронтолигия алиментар муаммолари. Қарияларда модда алмашинувининг ўзига хос физиологик ўзгаришлари, ёш бўйича тасниф. Қариялар овқатланишига қўйиладиган гигиеник талаблар.

16–мавзу. Овқатдан заҳарланиш ва уни олдини олиш

Овқатдан заҳарланиш ҳақидаги ҳозирги замон таълимоти. Овқатдан заҳарланиш таснифи. Овқатдан заҳарланиш ходисаларини муаммолари ва уларни олдини олишда ҳалқаро ва миллий дастурлар.

17-мавзу. Парҳез овқатланиш асослари

Парҳез овқатланиш мезонлари. Парҳез овқатланиш ҳақида тушунча. Овқатни парҳез ва фармакологик хусусияти. Даволаш -профилактик муассасаларда парҳез овқатланиш ташкил килишни асосий мезонлари.

18-мавзу. Парҳез ва даволовчи профилактик овқатланиш асослари

Ишлаб чиқариш ва атроф-муҳитни ноқулай таъсирини алиментар профилактикаси усуллари. Профилактик овқатланишни тайинланиш турлари. Хавфли ва ўта хавфли ишлаб чиқариш корхоналарида даволовчи профилактик овқатланиш.

3.2. Модулдаги амалий машғулотларнинг мавзулари, ташкил этиш бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

Модул бўйича машғулотлар 50% назарий (маъруза ва амалий машғулот) ва 50% амалий қисм (ўқув клиник амалиёт)дан иборат бўлган ҳолда ўтказилади. Амалий машғулотнинг назарий ва амалий қисми ўзаро боғлиқ ҳолда ўтказилади.

3.2.1. Амалий машғулотларнинг мавзулар рўйхати:

6-семестр:

1 мавзу. Овқатланиш гигиенаси ўргатининг мақсади, вазифалари ва асосий тушунчалари;

2 мавзу. Аҳолининг овқатланишини ўрганиш усуллари;

3 мавзу. Кунлик энергетик сарфини адекватлигини аниқлаш;

4 мавзу. Овқатни энергетик адекватлигини тахлил қилиш;

5 мавзу. Асосий модда алмашинуви, овқат ҳазм қилиш ва қувватни аниқлаш;

6 мавзу. Организмни озиқ модддаларга бўлган эҳтиёжини аниқлаш;

7. мавзу. Озуқавий қиймати юқори маҳсулотларнинг аҳамияти;

8 мавзу. Овқат билан ўтувчи инфекцион агентлар ва паразитлар билан боғлиқ касалликлар;

9 мавзу. Пархез ва профилактик овқатланиш;

7-8 семестр:

1 мавзу. Озиқ-овқат маҳсулотларининг тиббий-биологик талабалари

2 мавзу. Озиқ-овқат маҳсулотларининг гигиеник текшириш экспертизаси

3 мавзу. Дон маҳсулотларини санитар-гигиеник экспертизаси

4 мавзу. Ун маҳсулотларини санитар-гигиеник экспертизаси

5 мавзу. Нон маҳсулотларини санитар гигиеник экспертизаси

6 мавзу. Сут маҳсулотларини гигиеник текшириш

7 мавзу. Гўшт маҳсулотларини гигиеник текшириш

8 мавзу. Колбаса маҳсулотларини гигиеник текшириш

9 мавзу. Консерва маҳсулотларини гигиеник текшириш

10 мавзу. Яхна ичимликларни гигиеник текшириш

11 мавзу. Балиқ маҳсулотларини гигиеник текшириш

12 мавзу. Ёғ маҳсулотларини гигиеник текшириш

13 мавзу. Ўсимлик мойларини гигиеник текшириш

14 мавзу. Озиқ-овқат маҳсулотлари сақланадиган идишларнинг санитар экспертизаси

15. мавзу. Овқат консервантларини гигиеник текшириш

16 мавзу. Биологик фаол қўшимчаларни гигиеник текшириш

17 мавзу. Овқатдан захарланиш ва унинг турлари

18 мавзу. Маҳсулотларни бактериологик назорати

9-10 семестр:

1 мавзу. СЭО ва ЖСМ ОГда ташкилий-услубий ишлар

2 мавзу. СЭО ва ЖСМ ОГ бўлими ишини режалаштириш

3 мавзу. СЭО ва ЖСМда назорат турлари ва босқичлари лойиха

экспертизаси

4 мавзу. Савдо корхонасига қўйилган гигиеник талаблар ва санитар-гигиеник текшириш

5 мавзу. УОКларга гигиеник талаблар ва санитар-гигиеник текшириш

6 мавзу. Дехқон бозорларида санитария назорат

7 мавзу. Бозорлар қошидаги овқатланиш шаҳобчаларни санитар-гигиеник назорати

8 мавзу. Дон махсулотлари ишлаб чиқариш корхоналарига қўйилган гигиеник талабалар ва назорати

9 мавзу. Ун махсулотлари ишлаб чиқариш корхоналарига қўйилган гигиеник талабалар ва назорати

10 мавзу. Нон ишлаб чиқариш корхоналарига қўйилган гигиеник талабалар ва назорати

11 мавзу. Сут ва сут маҳсулотлари ишлаб чиқариш корхоналарига қўйилган гигиеник талабалар

12 мавзу. Сут ишлаб чиқариш корхонасида санитария назорати

13 мавзу. Ёғ ишлаб чиқариш корхоналарига қўйилган гигиеник талабалар ва назорати

14 мавзу. Ўсимлик мойларини ишлаб чиқариш корхоналарига қўйилган гигиеник талабалар ва назорати

15 мавзу. Гўшт ишлаб чиқариш корхоналарига қўйилган гигиеник талабалар

16 мавзу. Гўшт ишлаб чиқариш корхонасида санитария назорати

17 мавзу. Колбаса махсулотлари ишлаб чиқариш корхоналарига қўйилган гигиеник талабалар

18 мавзу. Колбаса ишлаб чиқариш корхонасида санитария назорати

19 мавзу. Қандолат махсулотлари ишлаб чиқариш корхоналарига қўйилган гигиеник талабалар

20 мавзу. Қандолат ишлаб чиқариш корхонасида санитария назорати

21 мавзу. Консерва ишлаб чиқариш корхоналарига қўйилган гигиеник талабалар

22 мавзу. Консерва ишлаб чиқариш корхонасида санитария назорати

23 мавзу. Яхна ичимликлар ишлаб чиқариш корхоналарига қўйилган гигиеник талабалар

24 мавзу. Яхна ичимликлар ишлаб чиқариш корхонасида санитария назорати

25 мавзу. Балиқ корхоналарига қўйилган гигиеник талаблар ва назорати

26 мавзу. Санитар оқартув ишлари

27 мавзу. Илмий амалий иш. Якуний назорат ва ОСКИ

3.2.2. Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

Модул бўйича машғулотлар 50% назарий (маъруза ва амалий машғулот) ва 50% амалий қисм (ўқув клиник амалиёт)дан иборат бўлган ҳолда ўтказилади. Амалий машғулотнинг назарий ва амалий қисми ўзаро боғлиқ ҳолда ўтказилади.

Амалий машғулотлар мультимедиа қурилмалари билан жиҳозланган аудиторияда бир академик гуруҳга бир ўқитувчи томонидан ўтказилади.

Амалий машғулотларни ўтказишда қуйидаги дидактик тамойилларга амал қилинади:

- Амалий машғулотларнинг мақсадини аниқ белгилаб олиш;
- Ўқитувчининг инновацион педагогик фаолияти бўйича билимларни чуқурлаштириш имкониятларига талабаларда қизиқиш уйғотиш;
- Талабада натижани мустақил равишда қўлга киритиш имкониятини таъминлаш;
- Талабани назарий-методиқ жиҳатдан тайёрлаш ва ҳ.к.

3.2.3. Модулни ўқитиш давомида эгалланадиган амалий кўникмалар ва компетенциялар:

Модул давомида талабалар турли хил мавзуларга оид озиқ-овқат корхоналари ишчи ва хизматчиларини соғломлаштириш тадбирлари режасини ишлаб чиқариш ҳамда маҳсулотларни ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ва тарқатишда санитар-гигиеник ва эпидемиологик тадбирларни яхшилаш каби кўникмаларига эга бўлиши керак.

Модул давомида эгалланадиган амалий кўникмалар рўйҳати:

1. Озиқ-овқат корхоналари ишчи ва хизматчиларини соғломлаштириш тадбирлари режасини ишлаб чиқариш ҳамда маҳсулотларни ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ва тарқатишда санитар-гигиеник ва эпидемиологик тадбирларни яхшилаш;
2. Овқатдан заҳарланишларни таҳлил қилиш ва кейинчалик уларга йўл қўймаслик тадбирларини ишлаб чиқиш;
3. Зарарли ва ўта зарарли шароитли корхоналарда мақсадли даволаш–профилактик овқатланишни аниқлаш;
4. Аҳоли орасида соғлом овқатланиш борасида санитария маорифи ишларини тарғибот қилиш;

5. Экстремал вазиятларда маҳсулотларни биологик ва токсик моддалар билан ифлосланишини олдини олишнинг шошилинч эпидемияга қарши санитар–гигиеник ҳимоя тадбирларини қўллаш

Модул давомида эгалланадиган компетенциялар (номи, коди) рўйхати:

УК1[1]. Абстракт фикр юритиш, ходисаларни таҳлил ва синтез қилиш қобилиятига эга бўлиш;

УК2. Дунёқарашни шакллантириш учун фалсафий билимларнинг асосларидан фойдаланиш қобилияти;

УК3. Ностандарт вазиятларда ҳаракат қилиш қобилияти, қабул қилинган қарорлар учун ижтимоий ва аҳлоқий жавобгарликни олишга тайёрлик;

УК4. Ўз-ўзини ривожлантиришга, англашга, ўқишга, ижодий салоҳиятдан фойдаланишга тайёрлик;

УК5. Фавқулоддаги вазиятларда биринчи тиббий ёрдам техникасини, ҳимоя усулларини қўллашга тайёрлик;

УКК 1[2]. Касбий фаолиятнинг стандарт вазифаларини ахборот, библиографик манбалар, биотиббиёт терминологияси, ахборот-коммуникация технологиялари ва ахборот хавфсизлигининг асосий талабларини ҳисобга олган ҳолда ҳал қилишга тайёрлик;

УКК 2. Профессионал фаолиятдаги муаммоларни ҳал қилиш учун оғзаки ва ёзма равишда рус ва хорижий тилларда мулоқот қилишга тайёрлик;

УКК 3. Тиббий хужжатларни юритишга тайёрлик;

УКК 4. Касбий муаммоларни ҳал қилишда дори воситаларини ва уларнинг комбинацияларини тиббий мақсадларда ишлатишга тайёрлик;

КК 1[3]. Болалар саломатлигини сақлаш ва мустаҳкамлашга, шу жумладан соғлом турмуш тарзини шакллантиришга, касалликлар пайдо бўлиши ва (ёки) тарқалишининг олдини олишга, уларни эрта ташхислашга, уларнинг пайдо бўлиши ва ривожланишининг сабаблари ва шароитларини аниқлашга қаратилган чора-тадбирлар мажмуини амалга ошириш қобилияти ва тайёрлиги, атроф-муҳит омилларининг болалар соғлиғига зарарли таъсирини бартараф этиш

КК5. Хавф омилларини бартараф этиш ва соғлом турмуш тарзини ривожлантириш бўйича тушинтириш ишларини олиб бориш учун тайёрлиги

КК 6. Далилларга асосланган тиббиёт асосида ахборотни таҳлил қилиш ва оммавий равишда намойиш этишга тайёрлиги

КК 7. Илмий тадқиқотларда иштирок этиш қобилияти

---

[1] УК- умумий компетенция

[2] УКК – умумий касбий компетенция

[3] КК – касбий компетенция

Модул давомида ўқув СЭО ва ЖСМ амалиётни ташкил этиш бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

Талабаларнинг «Овқатланиш гигиенаси» ўргати бўйича амалий қисми таълим жараёнининг 50%ини ташкил қилади ва амалий машғулотлар «СЭО ва ЖСМ» модули, СЭО ва ЖСМнинг «Овқатланиш гигиенаси» бўлимида ва лаборатория хонасида ўтказилади.

Амалий машғулотда амалий кўникмаларга ўргатиш жараёни батафсил режалаштирилади ва бир неча босқични ўз ичига олади:

1.Биринчи босқич – машғулотнинг мақсади ва вазифаларидан келиб чиққан ҳолда ўрганилаётган амалий кўникмани ўрганиш мотивацион асоси аниқланади, унинг назарий жиҳатлари муҳокама қилинади. Амалий кўникмаларни амалга ошириш учун керакли асбоб анжомлар ишлаш механизми, ишлатиш қоидалари билан талабалар таништирилади.

Биринчи босқични амалга ошириш учун кафедрада барча асбоб-анжомлар мавжуд ва ишчи ҳолатда бўлиши лозим.

2. Иккинчи босқич – амалий кўникмани намойиш қилиб бериш ва кўп марта машқ қилиш. Бу босқични амалга ошириш учун амалий кўникмаларни кадамма кадам алгоритми педагог томонидан ва видеофильмлар орқали намойиш этилади, алгоритм асосида босқичма-босқич тўғри бажаришга алоҳида эътибор қаратилади. Талаба амалий кўникмани мустақил, бироқ педагог назорати остида муляжлар, тренажёрлар, фантомлар ва манекенларда, талабалар ўзаро бир-бирида кўп марта машқ қилиб ўрганадилар. Бошида барча босқичларини алоҳида, кейин умумлаштирган ҳолда тўлиқ ва тўғри бажара олгандан сўнг амалиётда қўллашга руҳсат берилади (имитацион тренинг).

Иккинчи босқични амалга ошириш учун кафедра томонидан ишлаб чиқилган амалий кўникмалар қадамма қадам алгоритми ва видеофильми, ўқув-услубий қўлланмаси, бажариш схемаси ёки техникаси ва ҳ.к., баҳолаш мезонлари ишлаб чиқилган бўлиши лозим. Муляжляр, тренажёрлар, фантомлар ва манекенлар, имитаторлар, асбоб анжомлар бўлиши лозим ва керакли шарт шароитлар (максимал даражада иш шароитига яқин моделлаштирилган) яратилиши лозим. Бу босқичда педагог назорат қилади ва керак бўлганда талабалар ишидаги хатоликларни тўғирлайди. Бу жараёнда талаба ҳаракатлари видеотасвирга олиниб ўзига намоиш этилиши, критик муҳокама қилиниши мумкин. Талаба, унинг хатоси нимада эканлигини, ўқитувчига ва бошқа талабаларга тушунтириб беради ва сўнгра кўникмани такрорлайди. Интерфаоллик шунда намоён бўладики, бунда бошқа талабалар эксперт сифатида чиқишда ва ўқитилаётган талабанинг амалий кўникмани тўғри ўзлаштирганлигини баҳолашда иштирок этадилар. Амалий кўникма автоматизм

дарсигача етказилиши мақсадга мувофиқ.

3. Учинчи босқич - ўрганилган билим ва амалий кўникмани амалиётда қўллаш. Бу босқичда талаба ўзлаштирилган билим ва амалий кўникмани турли хил ҳолатларда (шу жумладан эпидемиологик вазиятларда) қўллашга, олинган натижаларни таҳлил қилишга ва шу маълумотлар асосида ҳаракат тактикасини белгилашга педагог назоратида ўргатилади.

Учинчи босқични амалга ошириш учун кафедра томонидан ишлаб чиқилган ўқув, услубий қўлланмалар, фотосуратлар, вазиятли масалар ва тестлар тўплами, кейслар, далолатномалар, намуналар олиш баённомалари, ўргатувчи эталон далалатномалар, баённомалар ва санитар-гигиеник хулосалар ва х.к. ишлатилиши лозим. Интерфаоллик шунда намоён бўладики, бунда бошқа талабалар нафақат эксперт сифатида чиқишда ва ўқитилаётган талабанинг амалий кўникмани тўғри ўзлаштирганлигини баҳолашда балки командада ишлашда иштирок этадилар.

4. Тўртинчи босқич – хулоса. Бу босқичда педагог талаба томонидан олинган билим ва эгаллаган кўникмани турли хил вазиятларда, фаолият жараёнида тўғри ва тўлиқ қўллай олишига ишонч ҳосил қилиши керак ва шунда амалий кўникма ўзлаштирилди деб ҳисобланади.

Тўртинчи босқични амалга ошириш учун талаба текширув объекти ва санитар-гигиеник лабораторияда мустақил ишлаши педагог томонидан назорат қилинади, тиббий ҳужжатларни, текширув далолатномаси,намуна олиш баённомасини (ҳисоб шаклларини) ва гигиеник хулосаларни ёзиб ҳимоя қилганда баҳоланади.

Машғулот сўнггида ўқитувчи ҳар бир талабанинг амалий кўникмани ўзлаштирганлигини тасдиқлайди. Талаба амалий кўникмани ўзлаштира олмаган вазиятларда, машғулотдан ташқари вақтда мустақил ўзлаштириш тавсия этилади ва педагога қайта топширади. Талаба барча амалий кўникмаларни ўзлаштирган ҳолда ўргатни ўзлаштирган ҳисобланади.

4. Мустақил таълим ва мустақил ишлар, ташкил этиш бўйича кўрсатма ва тавсиялар

4.1.Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулар рўйхати:

6-семестр:

1. Соғлом овқатланиш бўйича буклетлар ва тарқатма материаллар тайёрлаш
2. Талабалар ҳақиқий овқатланишини ўрганиш
3. Аҳоли орасида овқатланишни ўрганиш ва унга баҳо бериш
4. Парҳез овқатланишни ўрганиш ва унга баҳо бериш
5. Биологик фаол қўшимчаларни ҳақида маълумот тўплаш

6. Бойитилган маҳсулотларнинг таркибини ўрганиш

7-8-семестр:

7. Ионли нурланишлар билан ишловчилар учун профилактик рацион тузиш.
8. Иссиқ шароитда ишловчи ишчилар учун профилактик рацион тузиш.
9. Қўрғошин билан мулоқатда бўлган учун профилактик рацион тузиш.
10. Пестицидлар билан ишловчилар учун профилактик рацион тузиш.
11. Хром бирикмалари билан ишловчилар учун профилактик рацион тузиш.
12. Марганец билан ишловчилар учун профилактик рацион тузиш.
13. Фосфорорганик бирикмалар билан ишловчилар учун профилактик рацион тузиш.
14. Антибиотиклар ишлаб чиқарувчилар учун профилактик рацион тузиш.
15. Юқори хароратдада ишловчилар учун профилактик рацион тузиш.
16. СЭО ва ЖСМ овқатланиш гигиенаси бўлими фаолиятига баҳо бериш (ЖСН).
17. СЭО ва ЖСМ овқатланиш гигиенаси бўлими фаолиятига баҳо бериш (ОСН).
18. СЭО ва ЖСМ овқатланиш гигиенаси бўлими фаолиятига баҳо бериш (Лаборатория иши бўйича).

9-10 семестр:

19. Сут ва сут маҳсулотларини санитар-гигиеник кўрсаткичларини баҳолаш.
20. Нон ва нон маҳсулотларини санитар-гигиеник кўрсаткичларини баҳолаш.
21. Гўшт ва гўшт маҳсулотларини санитар-гигиеник кўрсаткичларини баҳолаш.
22. Колбаса маҳсулотларини санитар-гигиеник кўрсаткичларини баҳолаш.
23. Қандолат маҳсулотларини санитар-гигиеник кўрсаткичларини баҳолаш.
24. Яхна ичимликларини санитар-гигиеник кўрсаткичларини баҳолаш.
25. Сут маҳсулотларини бактериологик кўрсаткичларини баҳолаш.
26. Нон маҳсулотларини бактериологик кўрсаткичларини баҳолаш.
27. Гўшт маҳсулотларини бактериологик кўрсаткичларини баҳолаш.
28. Колбаса маҳсулотларини бактериологик кўрсаткичларини баҳолаш.
29. Қандолат маҳсулотларини бактериологик кўрсаткичларини баҳолаш.
30. Яхна ичимликларини бактериологик кўрсаткичларини баҳолаш.
31. Кремли маҳсулотларни санитар-гигиеник кўрсаткичларини баҳолаш
32. Тез бузулувчи маҳсулотларни ўзига хос хусусиятларини ўрганиш
33. Шартли истъмол қилинадиган қўзиқориларни хусусиятларини ўрганиш
34. Организмда аллергия чақириш хусусиятига эга маҳсулотлар хақида маълумотлар тўплаш ва ўрганиш, интернет тармоғидан маълумотлар йиғиш ва ундан хулоса, таклифлар тузишда фойдаланиш

4.2. Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг шакллари:

Овқатланиш гигиенаси модули бўйича тавсия этилаётган мустақил ишлар модул тизимида мустақил ишлар модул тизимида турли хил шаклда амалга оширилади:

–берилган мавзу бўйича ахборот (реферат) тайёрлаш;

– овқатланиш гигиенаси модулининг бўлимлари ёки мавзулари устида махсус ёки илмий адабиётлар (монографиялар, мақолалар) бўйича ишлаш ва маърузалар қилиш;

– илмий мақола, анжуманга маъруза тезисларини тайёрлаш;

– вазиятли ва клиник муаммолларга йўналтирилган вазиятли масалалар ечиш;

– кейс (реал клиник вазиятлар ва клиник вазиятли масалалар асосида case-study) ечиш;

– график органайзерлаш ишлаб чиқиш ва тўлдириш;

– кроссвордлар тузиш ва ечиш;

– презентация ва видеороликлар тайёрлаш ҳамда мустакил иш жараёнида кенг қўллаш ва ҳ.к.

4.3. Мустақил таълим ва мустақил ишларни ташкил этиш бўйича умумий кўрсатма ва тавсиялар:

Овқатланиш гигиенаси модули бўйича мустақил иш аудитория ва аудиториядан ташқари ўтказилади.

Талаба мустақил ишни ташкил этишда қуйидаги шакллардан фойдаланилади:

- аудитория машғулотларидан ташқари тренажёр, муляж ва симуляцион залларда/марказларда тасдиқланган амалий кўникмаларни педагог назоратида сон ва сифат жихатдан бажариш ва амалий кўникмаларни ўзлаштириш дафтарларида акс эттириш;
- аҳоли орасида санитар оқартув ишларини сухбат ва маърузаларни ўтказиш;
- айрим назарий мавзуларни ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- берилган мавзу бўйича ахборот (реферат) тайерлаш;
- берилган мавзу бўйича презентация тайёрлаш;
- модулнинг бўлимлари ёки мавзулари устида махсус ёки илмий адабиётлар (монографиялар, мақолалар) бўйича ишлаш ва маърузалар қилиш;
- вазиятли ва клиник муаммоларга йўналтирилган вазиятли масалалар

ечиш;

- CASE (реал клиник вазиятлар ва клиник вазиятли масалалар асосида case-study) ечиш.

Овқатланиш гигиенаси модули бўйича курс иши режада кўзда тутилмаган.

Модул бўйича талабалар билимини назорат қилиш турлари ва баҳолаш мезонлари

Овқатланиш гигиенаси модули бўйича назорат турлари ва баҳолаш мезонлари ҳақидаги маълумот модул бўйича биринчи машғулотда талабаларга эълон қилинади.

Талабаларнинг модул бўйича ўзлаштириш даражасининг Давлат таълим стандартларига мувофиқлигини таъминлаш учун қуйидаги назорат турлари ўтказилади:

- жорий назорат (ЖН);
- оралиқ назорат (ОН);
- якуний назорат (ЯН).

Модулга ажратилган 15,0 кредитни талаба ЖН давомида йиғади.

ЖОРИЙ НАЗОРАТ (ЖН)

Жорий назоратда талабанинг модул мавзулари бўйича билим, амалий кўникма ва компетенцияларни эгаллаш даражасини аниқлаш ва баҳолаб бориш кўзда тутилади. Овқатланиш гигиенаси модули бўйича ЖН оғзаки, ўргатувчи-назорат тестлари, тарқатма материаллари билан ишлаш, вазиятли масалалар, муляж ва модултомларда ишлаш маълумотларини ўрганиш, беморлар билан ишлаш, уйга берилган вазифаларни бажариш ва шу каби бошқа шаклларда ўтказилиши мумкин.

Баҳолашда талабанинг билим даражаси, амалий машғулот материалларини ўзлаштириши, назарий материал муҳокамасида ва таълимнинг интерактив усулларида иштирокининг фаоллик даражаси, шунингдек, амалий билим ва кўникмаларни ўзлаштириш даражаси, компетенцияларни эгаллаш (яъни назарий, аналитик ва амалий ёндошувлар) ҳисобга олинади.

Ҳар бир машғулотда барча талабалар баҳоланиши шарт. Максимал балл 100, ўтиш бали 55 балл.

Жорий назоратда талабалар билими таълим моделига асосланган холда қуйидаги босқичларда амалга оширилади: назарий ва амалий қисм (50:50).

Жорий назорат учун ажратилган 3,5 кредит семестрлар бўйича қуйидагича тақсимланади:

6-семестр – 2,0 кредит
Жорий назорат – 2,0 кредит;
Оралиқ назорат – 0 (ўтилиши мажбурий)
7-8 семестр – 5,0 кредит
Жорий назорат – 5,0 кредит;
Оралиқ назорат – 0 (ўтилиши мажбурий)
9-10 семестр – 8,0 кредит
Жорий назорат – 8,0 кредит;
Якуний назорат – 0 (ўтилиши мажбурий)

Талаба 6 семестрда белгиланган кредитларни тўплагандан кейин семестр якунида синовли вазимодули топширади ва ўтиш (саралаш) балидан ўтсагина кейинги семестрга ўтади. Талаба белгиланган кредитларни тўплагандан кейин семестр якунида ЯН (синов)га киритилади.

Жорий назоратда саралаш (ўтиш) баллидан кам балл тўплаган ва узрли сабабларга кўра назоратларда қатнаша олмаган талабага қайта топшириш учун, навбатдаги шу назорат туригача, сўнгги жорий назорат учун якуний назоратгача бўлган муддат берилади.

Модул бўйича талаба рейтинги қуйидагича аниқланади:

Балл	**ECTS баҳо**	**ECTS нинг таърифи**		**Баҳо**	**Таърифи**
86-100	A	"аъло" – аъло натижа, минимал ҳатоликлар билан	модул дастурининг барча бўлимлари бўйича тизимли, тўла ва чуқур билимга эга бўлиши, зарур далиллар билан асослай олиши; терминологиядан (шу жумладан, илмий, хорижий тилда ҳам) аниқ, ўз ўрнида фойдаланиши, саволларга жавобни мантиқан тўғри, стилистик саводли равишда ифодалаши; муаммоли саволларни аниқлаши, ўз қарашларини илмий-амалий тилда асослаб бера олиши; модулнинг таянч тушунчаларини билиши ва уни қисқа вақт ичида илмий ва амалий масалаларни ечишда самарали қўллай олиши; ностандарт вазиятларда муаммоларни мустақил ва ижодий ҳал қила олиш қобилиятини кўрсата олиши;	5	аъло

			амалий кўникмаларни мустақил равишда тўлиқ бажара олиши (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) ва компетенцияларни тўлиқ эгаллаши; амалий масалаларни қисқа, асосланган ва рационал равишда ҳал этиши; модул дастурида тавсия этилган асосий ва қўшимча адабиётларни тўлиқ ва чуқур ўзлаштириши; модул бўйича назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англаш, уларга танқидий баҳо бериш ва бошқа модуллар илмий ютуқларини қўллай олиши; назарий ва амалий машғулотларда бутун семестр мобайнида ижодий ва мустақил қатнашиши, гуруҳли муҳокамаларда фаол бўлиши, беморлар курациясида иштирок этиши, вазифаларни бажаришда юқори маданият даражасига эга бўлиши лозим;		
81-85	B	"жуда яхши" – ўртадан юқори натижа, айрим ҳатоликлар билан	модул дастурининг барча бўлимлари бўйича тизимли, тўла ва чуқур билимга эга бўлиши, зарур далиллар билан асослай олиши; терминологиядан (шу жумладан, илмий, хорижий тилда ҳам) аниқ, ўз ўрнида фойдаланиши, саволларга жавобни мантиқан тўғри, стилистик саводли равишда ифодалаши; ўз фикрини исботлашда ёки бошқа назарий материални баён қилишда юзага келган ноаниқликларни мустақил бартараф эта олиши; модулнинг таянч тушунчаларини билиши, қисқа вақт ичида илмий ва касбий вазифаларни қўйиш ҳамда ҳал қилишда ундан унумли фойдаланиши; стандарт вазиятларда муаммоларни ўқув дастури доирасида мустақил ҳал қила олиши; амалий кўникмаларни мустақил равишда тўлиқ бажара олиши (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) ва компетенцияларни тўлиқ эгаллаши; амалий машғулотларда норматив-	4	яхши

			ҳуқуқий ҳужжатларни яхши билишини намойиш қилиши, ушбу билимларни янги вазиятларда тўғри (лекин доим ҳам рационал эмас) қўллай олиши, бажарилган иш натижаларини етарли даражада расмийлаштира олмаганлиги; модул дастурида тавсия қилинган асосий адабиётларни ўзлаштириши; ўрганилаётган модул бўйича назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англай олиши ва уларга танқидий баҳо бериши; назарий ва амалий машғулотларда бутун семестр мобайнида ижодий ва мустақил қатнашиши, гуруҳли муҳокамаларда фаол бўлиши, беморлар курациясида иштирок этиши, вазифаларни бажаришда жуда яхши маданият даражасига эга бўлиши лозим;		
71-80	С	"яхши" – ўртача натижа, сезиларли ҳатоликлар билан	модул дастурининг барча бўлимлари бўйича тизимли, тўла ва чуқур билимга эга бўлиши, зарур далиллар билан асослай олиши, аммо бир оз камчиликлар билан; терминологиядан (шу жумладан, илмий, хорижий тилда ҳам) аниқ, ўз ўрнида фойдаланиши, саволларга жавобни мантиқан тўғри, стилистик саводли равишда ифодалаши; ўз фикрини исботлашда ёки бошқа назарий материални баён қилишда юзага келган ноаниқликларни мустақил бартараф эта олиши; модулнинг таянч тушунчаларини билиши, қисқа вақт ичида илмий ва касбий вазифаларни қўйиш ҳамда ҳал қилишда ундан унумли фойдаланиши; стандарт вазиятларда муаммоларни ўқув дастури доирасида мустақил ҳал қила олиши; амалий кўникмаларни мустақил равишда бажара олиши (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) ва компетенцияларни эгаллаши, аммо бир оз камчиликлар билан;		

			амалий машғулотларда норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни яхши билишини намойиш қилиши, ушбу билимларни янги вазиятларда тўғри (лекин доим ҳам рационал эмас) қўллай олиши, бажарилган иш натижаларини етарли даражада расмийлаштира олмаганлиги; модул дастурида тавсия қилинган асосий адабиётларни ўзлаштириши; ўрганилаётган модул бўйича назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англай олиши ва уларга танқидий баҳо бериши; назарий ва амалий машғулотларда бутун семестр мобайнида ижодий ва мустақил қатнашиши, гуруҳли муҳокамаларда фаол бўлиши, беморлар курациясида иштирок этиши, вазифаларни бажаришда яхши даражага эга бўлиши лозим;		
60-70	D	"қониқарли" – суст натижа, қўпол камчиликлар билан	давлат таълим стандартлари (талаблари) доирасида етарли билим ҳажмига эга бўлиши; терминологияни ишлатиши, саволларга жавобларни тўғри баён қилиши, лекин бунда айрим хатоларга йўл қўйиши; жавоб беришга ёки айрим махсус кўникмаларни намойиш қилишда қийналганда, модул бўйича асосий тушунчага эга эканлигини намойиш этиши; амалий кўникмаларни (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) мустақил аммо ҳатоликлар билан тўлиқ бажара олиши; компетенцияларни мустақил, аммо ҳатоликлар билан эгаллаши; модулининг умумий тушунчалари бўйича қисман билимга эга бўлиши ва уни стандарт (намунавий) вазиятларни ҳал этишда қўллай олиши; педагог ходим ёрдами билан стандарт вазиятларни ҳал эта олиши; ўқилаётган модул бўйича асосий назариялар, концепциялар ва йўналишлар	3	Қони қарли

			моҳиятини англаши, уларга баҳо бера олиши; назарий ва амалий машғулотларда педагог ходим раҳбарлигида қатнашиши, вазифаларни бажаришда етарли маданият даражасига эга бўлиши лозим;		
55-59	E	"ўрта" – минимал натижага тенг	давлат таълим стандартлари (талаблари) доирасида қониқарли билим ҳажмига эга бўлиши; терминологияни ишлатиши, саволларга жавобларни тўғри баён қилиши, лекин бунда айрим қўпол хатоларга йўл қўйиши; жавоб беришга ёки айрим махсус кўникмаларни намойиш қилишда қийналганда ва ҳатоларга йўл қўйганда, модул бўйича асосий тушунчага эга эканлигини намойиш этиши; амалий кўникмаларни (сифати ва белгиланган сони жиҳатдан) мустақил эмас ва ҳатоликлар билан тўлиқ бажара олиши; компетенцияларни мустақил эмас ва ҳатоликлар билан эгаллаши; модулининг умумий тушунчалари бўйича қисман билимга эга бўлиши ва уни стандарт (намунавий) вазиятларни ҳал этишда қўллай олиши; педагог ходим ёрдами билан стандарт вазиятларни ҳал эта олиши; ўқилаётган модул бўйича асосий назариялар, концепциялар ва йўналишлар моҳиятини англаши, уларга баҳо бера олиши; назарий ва амалий машғулотларда педагог ходим раҳбарлигида қатнашиши, вазифаларни бажаришда етарли маданият даражасига эга бўлиши лозим;		
31-54	FX	"қониқарсиз" – минимал даражадаги билимларни олиш учун қўшимча	давлат таълим стандартлари (талаблари) доирасида фақат айрим фрагментар билимларга эга бўлса; илмий терминларни ишлата олмаса ёки жавоб беришда жиддий мантиқий хатоларга йўл қўйса;	2	Қони қарсиз

		мустақил ўзлаштириши зарур	назарий ва амалий машғулотларда пассив қатнашиб, вазифалар бажариш маданиятининг паст даражасига эга бўлса; амалий кўникмаларга ва компетенцияларга эга бўлмаса, ўз хатоларини ҳатто педагог ходим тавсиялари ёрдамида ҳам тўғрилай олмаса.		
0-30	F	"мутлоқ қониқарсиз" – тўлиқ қайта ўзлаштириши лозим	давлат таълим стандартлари (талаблари) доирасида фақат айрим фрагментар билимларга эга бўлса; терминларни ишлата олмаса ёки жавоб беришда жиддий ва қўпол мантиқий хатоларга йўл қўйса ёки умуман жавоб бермаса; назарий ва амалий машғулотларда пассив қатнашиб, вазифалар бажариш маданиятининг паст даражасига эга бўлса ёки умуман бажармаса; амалий кўникмаларга ва компетенцияларга эга бўлмаса, ўз хатоларини ҳатто педагог ходим тавсиялари ёрдамида ҳам тўғрилай олмаса.		

ОРАЛИҚ НАЗОРАТ (ОН)

ОНда талаба томонидан модулнинг бир неча мавзуларни ўз ичига олган бўлими ёки қисми бўйича билим ва амалий кўникмаларни ўзлаштириш даражаси баҳоланади.

Овқатланиш гигиенаси модули бўйича бўйича ОН семестрда бир ва икки мартагача ўтказилади. ОНга ЖН бўйича тегишли кредитларни тўплаган талабалар киритилади. ОН кафедра мажлисининг қарори билан ёзма, оғзаки, тест ёки (OSKE) шаклларида ўтказилади. ОНда саралаш бали (55балл) йиға олмаган талаба якуний назоратга қўйилмайди.

Оралиқ назоратни ўтказиш жараёни кафедра мудири томонидан тузилган комиссия иштирокида даврий равишда ўрганиб борилади ва уни ўтказиш тартиблари бузилган ҳолларда, оралиқ назорат натижалари бекор қилинади ва оралиқ назорат қайта ўтказилади.

ЯКУНИЙ НАЗОРАТ

ЖНга ажратилган кредитларни тўлиқ тўплаган талаба ЯНга киритилади. ЯНда талабанинг билим, кўникма ва малакалари модулнинг умумий мазмуни

доирасида баҳоланади. ЯН модул бўйича ўқув машғулотлари тугаганидан сўнг 2-босқичда олинади, 1-босқич - кафедрада OSCE шаклида, 2-босқич тест марказида ўтказилади. ЯНда 55 саралаш баллини йиға олмаган талаба ЯНдан ўтмаган ва модулни ўзлаштирмаган деб ҳисобланади, ЖНда тўлиқ кредитни йиғган бўлса ҳам).

Таълим муассасаси ректорининг буйруғи билан ички назорат ва мониторинг бўлими раҳбарлигида тузилган комиссия иштирокида ЯНни ўтказиш жараёни даврий равишда ўрганиб борилади ва уни ўтказиш тартиблари бузилган ҳолларда ЯН натижалари бекор қилинади ва қайта ўтказилади.

Касаллиги сабабли ЯНдан ўтолмаган талабаларга факультет декани фармойиши асосида, ўқишни бошлаганидан сўнг икки ҳафта муддатда топширишга рухсат берилади.

Семестр якунида ЯНдан ўтолмаган талаба академик қарздор ҳисобланади.

Академик қарздор талабаларга семестр тугаганидан кейин қайта ўзлаштириш учун бир ой муддат берилади. Шу муддат давомида модулни ўзлаштира олмаган талаба факультет декани тавсиясига кўра белгиланган тартибда ректорнинг буйруғи билан талабалар сафидан четлаштирилади.

Талаба назорат натижаларидан норози бўлса, модул бўйича назорат тури натижалари эълон қилинган вақтдан бошлаб бир кун мобайнида факультет деканига ариза билан мурожаат этиши мумкин. Бундай ҳолда факультет деканининг тақдимномасига кўра ректор буйруғи билан 3 (уч) аъзодан кам бўлмаган таркибда апелляция комиссияси ташкил этилади.

Апелляция комиссияси талабаларнинг аризаларини кўриб чиқиб, шу куннинг ўзида хулосасини билдиради.

Баҳолашнинг ўрнатилган талаблар асосида белгиланган муддатларда ўтказилиши ҳамда расмийлаштирилиши факультет декани, кафедра мудири, ўқув бўлими ҳамда ички назорат ва мониторинг бўлими томонидан назорат қилинади.

5. Асосий ва қўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбалари

5.1.Асосий адабиётлар:

1. Шайхова Г.И. Овқатланиш гигиенаси. Дарслик. – Тошкент. “Янги аср авлоди”. 2011 йил.
2. Shayxova G.I. Ovqatlanish gigiyenasi. Darslik. – Toshkent. “Tafakkur bo’stoni”. 2012 йил.
3. Shayxova G.I. Ovqatlanish gigiyenasi fanidan amaliy mashg’ulotlar uchun o’quv qo’llanma. –Toshkent. “Yangi asr avlodi”. 2015 йил.

4. Шайхова Г.И. Овқатланиш гигиенаси фанидан амалий машғулотлар учун ўқув қўлланма. – Тошкент. “Янги аср авлоди”. 2014 йил.
5. Шайхова Г.И. Учебное пособие к практическим занятиям по гигиене питания. Учебное пособие. – Ташкент. “Янги аср авлоди”. 2014 год.

5.2.Қўшимча адабиётлар:

1. Каримов Ш.И. Соғлом овқатланиш- саломатлик мезони. илмий-оммопоб қўлланма. Тошкент. 2015 й.
2. Шайхова Г.И. таҳрири остида. Овқатланиш сабоқлари. илмий-оммопоб қўлланма. Тошкент, 2014 й.
3. Шайхова Г.И. таҳрири остида. XXI-асрда экология, барқарор ривожланиш, рационал овқатланиш ва саломатлик муаммолари. Монография. Алма-ота, 2014 й.
4. Шайхова Г.И. Совершенствование профилактики ожирения у детей и подростков. Монография. LAP/LAMBERT Германия, 2014 г.

5.3. Интернет сайтлари:

1. www.gov.uz
2. www.lex.uz
3. www.tma.uz
4. www.fao.org
5. www.mma.ru
6. www.referatw.ru
7. www.tradebooks.ckbib.ru

“ОВҚАТЛАНИШ ГИГИЕНАСИ” МОДУЛИДАН СИЛЛАБУС

“Овқатланиш гигиенаси” модулидан силлабус			
Модулнинг тўлиқ номи	**Овқатланиш гигиенаси**		
Модул коди: 3.04	Кредит ҳажми: Шундан: *6-семестр – 2,0 кредит* Жорий назорат – 2,0 кредит; Оралиқ назорат – 0 (ўтилиши мажбурий) *7-8 семестр – 5,0 кредит* Жорий назорат – 5,0 кредит; Оралиқ назорат – 0 (ўтилиши мажбурий)	Модул ўтилиш даври: 6, 7-8, 9-10 семестр	

	9-10 семестр – 8,0 кредит Жорий назорат – 8,0 кредит; Якуний назорат – 0 (ўтилиши мажбурий)		
Таълим йўналиши	5510300 – «Тиббий профилактика иши»	3, 4, 5 босқич бакалаврлари	
Модулнинг давомийлиги	3-курс (9 кун); 4-курс (18-кун); 5-курс (27 кун) 54 кун		
Ўқув соатлари хажми:	Жами соат:	540	
	Шунингдек:		
	маъруза	36	
	амалий машғулот	288	
	мустақил таълим	216	
Ўқув модулининг статуси	Махсус модуллар блоки		
ОТМ номи, манзили	Тошкент тиббиёт академияси, Фаробий 2		
Кафедра номи	Болалар, ўсмирлар ва овқатланиш гигиенаси		
Мазкур курснинг ўқитувчилари ҳақида маълумот	Маърузачиларнинг Ф.И.Ш. Амалий машғулот ўтказувчиларнинг Ф.И.Ш.	E-mail: E-mail:	
Машғулот вақти ва жойи	Болалар, ўсмирлар ва овқатланиш гигиенасида, Республика ва Тошкент шахар Санитария эпидемиологик осойишталик ва жамоат саломатлиги марказларида		
Модулнинг мазмуни	Овқатланиш гигиенаси модули аҳоли саломатлигини белгиловчи муҳим омиллардан биридир. Тўғри овқатланиш аҳолини турли қатламларининг меъёрида ўсиши ва ривожланишини таъминлаб, касалликлар профилактикаси, одамларнинг умри узайиши, иш қобилияти ошишига кўмаклашади ва уларнинг атроф-муҳитга тенг мослашиши учун шароит яратади.		
Пререквизитлар	Болалар ва ўсмирлар гигиенаси, нутрициология, коммунал гигиена, мехнат гигиена, атроф-муҳит гигиенаси, эпидемиология, диетология модулларининг назарий замин бўлиб хизмат қилади.		
Постреквизитлар	Махсус модуллар учун назарий замин бўлиб хизмат қилади.		
Модулнинг мақсади	Назорат остидаги объектларда давлат санитария назорати олиб бориш учун назарий ва амалий тайёргарликни таъминлаш, мулкчиликнинг шаклларидан қатъий назар озиқ-овқат корхоналарида Давлат санитария назорати ўтказишда амалий кўникмаларни ўргатиш. Бунинг учун маҳсулотлар хавфсизлигининг тиббий-биологик мезонлари, озиқ-овқат маҳсулотларининг санитар-кимиявий экспертизаси, овқатланиш характери билан боғлиқ бўлган аҳоли саломатлик ҳолати, алиментар касалликларни олдини олиш ва аҳоли овқатланишини рационаллаштиришни ўргатиш керак		

Модулнинг вазифалари	маҳсулотлар хавфсизлигининг тиббий-биологик мезонлари; - озиқ-овқат маҳсулотларининг санитар-кимиявий экспертизаси; - овқатланиш характери билан боғлиқ бўлган аҳоли саломатлик ҳолати; - аҳоли орасида соғлом овқатланиш борасидаги саниатрия маорифи ишларни тарғибот қилишга ўргатиш; – - алиментар касалликларни олдини олиш ва аҳоли овқатланишини рационаллаштиришни ўргатиш
Модул бўйича талабалар билими, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар	- рационал овқатланиш асосларини, овқатланишнинг замонавий назарияларини; - маҳсулотларнинг озуқавий ва биологик қийматини. озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлик критерийси; - аҳоли саломатлигига хавф солувчи алементар омиллар; - аҳоли овқатланиш ҳолатини баҳолаш усулларини, маҳсулотларини тиббий-биологик ва гигиеник текшириш; - профилактик ва парҳез овқатланиш асослари, овқатланиш гигиенасидан огоҳлантирувчи ва жорий санитар назорати; маҳсулотларни санитар-эпидемиологик экологик роли ва овқатдан заҳарланишлар профилактикаси ***тасаввурга эга бўлиши***; - овқатланиш билан боғлиқ бўлган саломатлик ҳолатининг ўзгариш кўрсаткичларини аниқлашни; - суткалик қувват сарфини ва овқатланишнинг энергия адекватлигини энергометрик ва газ алмашинувини усуллари билан аниқлашни; – аҳоли овқатланиш ҳолатини иқтисодий, гигиеник, баланс анкета-сўров, биохимик усуллар ёрдамида қиёсий анализ қилишни ***билиши ва улардан фойдалана олиши***; - озиқ-овқат корхоналари ишчи ва хизматчиларини соғломлаштириш тадбирлари режасини ишлаб чиқариш ҳамда маҳсулотларни ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ва тарқатишда санитар-гигиеник ва эпидемиологик тадбирларни яхшилаш ***каби малакаларига (шу жумладан клиник амалий кўникмаларига) эга бўлиши керак.*** ***8-семестр якунида:*** - овқатланиш характери ,экологик ва социал иқтисодий факторлар билан боғлик ҳолда аҳоли саломатлик ҳолатини баҳолашни ўтказиш; - озиқ-овқат объектларида (умумий овқатланиш, озиқ-овқат маҳсулотлари савдоси, гўшт-сут комбинатлари, нон заводлари, қандолат корхоналари, яхна ичимликлар, консерва, балик корхоналари)да огоҳлантирувчи ва жорий санитария назорати ўтказиш; зарарли ва ўта зарарли меҳнат шароитида ишловчи ва хизматчиларни профилактик овқатланиш ҳолатини баҳолаш ***тасаввурга эга бўлиши***; - маҳсулотлар йўлланма ҳужжатларини санитар-гигиеник

	нормалар, қоидалар ва маҳсулотлар хавфсизлиги критерийга мослигини баҳолашни; - санитар-кимёвий, микробиологик ва токсикологик текшириш учун озиқ- овқат маҳсулотларидан наъмуна олишни; - озиқ-овқат маҳсулотларини сифати ва ҳавфсизлиги нуқтаи назаридан санитар- кимёвий ва гигиеник текширишни; – тайёр овқат калорияси ва витамин С сақлашини лабаратор текширишни ***билиши ва улардан фойдалана олиши***; – овқатдан заҳарланишларни таҳлил қилиш ва кейинчалик уларга йўл қўймаслик тадбирларини ишлаб чиқиш; – зарарли ва ўта зарарли шароитли корхоналарда мақсадли даволаш–профилактик овқатланишни аниқлаш ***каби малакаларига (шу жумладан клиник амалий кўникмаларига) эга бўлиши керак.*** ***10-семестр якунида:*** - овқатланиш гигиенаси соҳасида Давлат санитария назорати бўйича тиббий санитар ва ҳисобот ҳужжатларини тузиш; - аҳоли ўртасида рационал овқатланиш, овқатланишнинг гигиеник маданияти масалалар бўйича тушунтириш ишлари олиб бориш; - овқатланиш билан боғлиқ касалликларнинг олдини олиш ва тарқалиши даражасини камайтиришда бўйича чора-тадбирлар тадбиқ қилиш; - нотўғри овқатланиш даражасини камайтириш бўйича кенг кўламда тушунтириш ишларини ташкил қилиш ва аҳоли ўртасида тўғри овқатланиш сабоқларини тарғибот қилиш; -озиқ овқат корхоналари ишчиларини, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқарувчиларни маҳсулотлар хавфсизлиги муамолари бўйича ўқитиш тўғрисида ***тасаввурга эга бўлиши***; - озиқ-овқат учун мўлжалланган идишларни санитар- гигиеник норма ва қоидаларига мослигини ва токсик элементлар тутишини лабаратор текширишни; - озиқ-овқат корхоналарини лойихалашда қурилишида ва реконструкция қилишда санитар-гигиеник ва санитар-эпидемиологик норма ва қоидаларга риоя қилишда назоратни; – озиқ-овқат ишлаб чиқариш, умумий овқатланиш савдо корхоналарида санитар-гигиеник ва эпидемиологик тахлика омилларини баҳолаш ва профилактик чора тадбирлар ишлаб чиқишни ***билиши ва улардан фойдалана олиши***; – аҳоли орасида соғлом овқатланиш борасида санитария маорифи ишларини тарғибот қилиш; – экстремал вазиятларда маҳсулотларни биологик ва токсик моддалар билан ифлосланишини олдини олишнинг шошилинч эпидемияга қарши санитар–гигиеник ҳимоя тадбирларини амалга ошириш; – Озиқ-овқат ишлаб чиқариш корхоналарини огоҳлантирувчи

	санитария гназоратини олиб бориш; – Озиқ-овқат ишлаб чиқариш корхоналарини жорий санитария гназоратини олиб бориш; – Овқатдан захарланишни олдини олишга қаратилган чор-тадбирларни ишлаб чиқиш ***каби малакаларига (шу жумладан клиник амалий кўникмаларига) эга бўлиши керак.***
Таълим бериш усуллари	Маъруза, амалий машғулотлар
Таъминот	видеофильмлар, мультимедияли ва ўқитувчи компьютер дастурлардан, ўқитиш методикасидаги янги технологиялардан, мавзулар бўйича назарий билимларни сўрашдан фойдаланилади; бакалаврларнинг мустақил иши, индивидуал ва гуруҳли презентациялар, уйга берилган вазифаларни тайёрлаш, рефератлар ёзиш, тестлар, вазиятли масалалар ва бошқалар.

Ўқитиш натижалари:

Модулни якунлаганда талаба билади:

6-семестр якунида:

1. Овқатланиш билан боғлиқ бўлган саломатлик ҳолатининг ўзгариш кўрсаткичларини аниқлашни;
2. Кунлик қувват сарфини ва овқатланишнинг энергия адекватлигини энергометрик ва газ алмашинувини усуллари билан аниқлашни;
3. Аҳоли овқатланиш ҳолатини иқтисодий, гигиеник, баланс анкета-сўров, биокимёвий усуллар ёрдамида қиёсий анализ қилиш;

8-семестр якунида:

1. Маҳсулотлар йўлланма ҳужжатларини санитар-гигиеник нормалар, қоидалар ва маҳсулотлар хавфсизлиги критерийга мослигини баҳолашни;
2. Санитар-кимёвий, микробиологик ва токсикологик текшириш учун озиқ-овқат маҳсулотларидан наъмуна олишни;
3. Озиқ-овқат маҳсулотларини сифати ва ҳавфсизлиги нуқтаи назаридан санитар- кимёвий ва гигиеник текширишни;
4. Тайёр овқат калорияси ва витамин С сақлашини лабаратор текширишни;

10-семестр якунида:

5. Озиқ-овқат учун мўлжалланган идишларни санитар- гигиеник норма ва қоидаларига мослигини ва токсик элементлар тутишини лабаратор текширишни;
6. Озиқ-овқат корхоналарини лойихалашда қурилишида ва реконструкция қилишда санитар-гигиеник ва санитар-эпидемиологик норма ва қоидаларга риоя қилишда назоратни;

7. Озиқ-овқат ишлаб чиқариш, умумий овқатланиш савдо корхоналарида санитар-гигиеник ва эпидемиологик тахлика омилларини баҳолаш ва профилактик чора-тадбирлар ишлаб чиқишни;

Модулни якунлаганда талаба бажара олади:

6-семестр якунида:

1. Озиқ-овқат корхоналари ишчи ва хизматчиларини соғломлаштириш тадбирлари режасини ишлаб чиқариш ҳамда маҳсулотларни ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ва тарқатишда санитар-гигиеник ва эпидемиологик тадбирларни яхшилашни

8-семестр:

2. Овқатдан заҳарланишларни таҳлил қилиш ва кейинчалик уларга йўл қўймаслик тадбирларини ишлаб чиқишни;

10-семестр:

3. Зарарли ва ўта зарарли шароитли корхоналарда мақсадли даволаш–профилактик овқатланишни аниқлаш
4. Аҳоли орасида соғлом овқатланиш борасида санитария маорифи ишларини тарғибот қилиш;
5. Экстремал вазиятларда маҳсулотларни биологик ва токсик моддалар билан ифлосланишини олдини олишнинг шошилинч эпидемияга қарши санитар–гигиеник ҳимоя тадбирларини амалга ошириш;
6. Озиқ-овқат ишлаб чиқариш корхоналарини огоҳлантирувчи санитария гназоратини олиб бориш;
7. Озиқ-овқат ишлаб чиқариш корхоналарини жорий санитария гназоратини олиб бориш;
8. Овқатдан захарланишни олдини олишга қаратилган чор-тадбирларни ишлаб чиқиш.